

ANKARA-HAYMANA BÖLGESİ EOSENİNDE BULUNAN *CAMPANILE* BAYLE
(in FİSCHER), 1884, CİNSİNE AİT TÜRLERİN ETÜDÜ

Ayhan GÜNGÖR

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara

I. GİRİŞ

Bu çalışma Ankara-Haymana, Hasanfakı yamaçları civarında mostrası bulunan ve kalker, killi kalker ve marnlardan oluşmuş Çayraz formasyonundan (Yüksel, 1970) toplanılan *Campanile* cinsine ait birkaç türün paleontolojik etüdünü kapsar.

Ayrıca aynı cinsle ait Çorum-Bayat civarından getirilen diğer bir türün etüdü bu çalışmaya eklenmiştir.

Haymana bölgesindeki etütlerde toplanılan ve yeni bir tür olduğunu sandığımız numunelere ait çalışmamız da ileride yayınlanacaktır.

İncelenen numuneler M.T.A. Enstitüsü Tabiat Tarihi Müzesinde muhafaza edilmektedir.

II. PALEONTOLOJİ

Sınıf: GASTROPODA

Üstfamilya: CERITHIACEA

Familya: CERITHIIDAE

Altfamilya: CAMPANILINAE

Cins: *Campanile* BAYLE in FİSCHER, 1884

Campanile giganteum (LAMARCK)

(Levha I, şek. 1; Levha V, şek. 1)

- 1824—*Cerithium giganteum* Lamarck, in DESHAYES—Description des coquilles fossiles des environs de Paris, cilt II, s. 300-302; Atlas: levha XLII, şek. 1, 2.
- 1866 — *Cerithium giganteum* Lamarck, in DESHAYES—Animaux sans vertebres du Bassin de Paris, cilt III, s. 115-116.
- 1896 — *Cerithium (Campanile) giganteum* Lamarck, in OPPENHEİM—Die Eocaenfauna des Monte Postale bei Bolca. *Palaeontographica*, cilt XLIII, s. 183, levha XII, şek. 5.
- 1906 — *Cerithium giganteum* Lamarck, in COSSMANN—Essai de Paleoonchologie comparee, cilt VII, s. 71-72, levha 1, şek. 1-2.
- 1908 — *Cerithium giganteum* Lamarck, in COSSMANN—A propos de *Cerithium cornucopiae* Sow., s. 24-25.
- 1911 —*Campanile* cf. *giganteum* (Lamarck), m BOUSSAC—Le Nummulitique alpin, s. 283, levha XVII, şek. 53-54.

- 1912 — *Campanile giganteum* (Lamarck), in BOUSSAC—Essai sur l'evolution des Cerithides dans le Mesonummulitique du Bassin de Paris, s. 24-26.
- 1910-1913 — *Cerithium (Campanile) giganteum* Lamarck, in COSSMANN & PISSARRO—Iconographie complete des coquilles fossiles de l'Eocene des environs de Paris, cilt IV, s. 30; Atlas: cilt II, levha XXV, şek. 137-145.

Tanım. — Kabuk çok büyük, kalın, muntazam şekilde konik. Spir çok uzun, turlar muntazam, orta kısımları hafif bombeli, derin sütür çizgileri ile birbirlerinden ayrılırlar. Süsleri-spiral çizgiler (numunemizde silik) ve çıkıntılı olarak sütür çizgisi üzerine dizilmiş tüberküllerden oluşmaktadır (Levha V, şek. 1).

Bu türe ait olduğunu düşündüğümüz ikinci numune üzerinde tüberküller aşınma nedeniyle, aynı düzeyde bir kabarıklık haline gelmiştir (Levha I, şek. 1). Turun bu kısımları bir önceki tur üzerine çıkıklıklar yapmakta ve aynı zamanda bu çıkık kısmın üst yanı, oluşumsu bir girintiyi de oluşturmaktadır. Bu çıkıklıklar yaşlı fertlerde daha belirlidir. Son tur çok büyük, aşağı yukarı tüm yüksekliğin dörtte biri kadardır.

Ağız açıklığı geniş ve uzun, labrum geniş, yaygın, kolumel kenarı girintilidir. Sifonlar numune kırık olduğundan tam olarak görülüyor. İki kolumel, bir pariyetal pli mevcuttur.

Ölçüler: Numunemizde mevcut,

5 tur yüksekliği.....	13.9 cm
8 tur yüksekliği.....	34 cm (iç kalıp)
Son tur yüksekliği.....	14.8 cm
Son tur çapı.....	14 cm

Kabuğu aşınmış iç kalıp halindeki en büyük numune uzunluğu, yerinden çıkarılmadan yapılan ölçüye göre 40 cm civarındadır.

Benzeyiş ve farklar.— Numuneler genel biçim, spir uzunluğu, tur süsleri ile tür tanımına tamamen uymaktadırlar ve *Campanile cornucopiae* Sowerby, *Campanile incomptum* Dixon'a ilk bakışta benzemekte iseler de, tur profilleri ve süs özellikleri ile farklıdırlar.

Bulunduğu yer. — Haymana-Çayraz köyü (Hasanfakı yamaçları).

Yaş. — Numunemiz beraberinde kapsadığı, *Assilina exponens* Sowerby, *Assilina granulosa* d'Archiac, fosillerinin gösterdiği gibi Lütésiyen yaşındadır.¹

Numunelerimizin beraberinde *Velates schmideliams* (Chemnitz) Gastropodlar bol olarak bulunmaktadır.

Campanile leymeriei (d'ARCHIAG)

(Levha II, şek. 1; Levha III, şek. 1)

- 1846 — *Cerithium giganteum* Lamarck, in LEYMERIE—Mem. sur le terrain à Numm. des Corbieres. *Mem. Soc. geol. de France*, seri II, cilt I, s. 367, levha XVI, şek. 2.
- 1850 — *Cerithium* n. sp. d'Archiac, in de TCHÛHATCHEFF—Sur les depots sedimentaires de l'Asie Mineure. *Bull. Soc. geol. de France*, seri II, cilt VII, s. 405.
- 1852 — *Cerithium giganteum* Lamarck, in BELLARDI—Catalogue raisonne des fossiles nummulitiques du Comte de Nice. *Mem. Soc. geol. de France*, seri II, cilt IV, s. 225.

Numunelerimle beraber bulunan Foraminiferlerin tayinleri Sayın Yunus Pekmen tarafından yapılmıştır.

1866-1869 — *Cerithium leymeriei* d'Archiac, in de TCHĪHATCHEFF—Asie Mineure, Paleontologie, s. 128-129, levha II, şek. 1.

1946 — *Campanile leymeriei* d'Archiac, in STCHEPĪNSKY—Türkiye karakteristik fosilleri. *M.T.A. Monogr.*, seri D, no. 1, s. 57, levha XXIV, şek. 3.

Tanım. — Kabuk iç kalıbı çok büyük, konik. Spir uzun, turlar muntazam, orta kısımları içbükey, kenarlara doğru bombeleşerek, kalkık, yuvarlak bir çıkıntı meydana getirirler. Turların bu dizilişi derin ve muntazam basamaklar halindedir. Son tur çok gelişmiş, ortası bombeli, kenarlara doğru çukurlaşarak âdeta bir şapka gibi sütür üzerine oturmuştur. Böylece çok yüksek ve yayvan bir basamak teşkil ederek dışarıya doğru taşmış, dip kısmı yassılaştırmıştır. Bu durum numunemizde belirli şekilde görülmektedir.

Ağız açıklığı meyilli, labrum kenarı aşağıya doğru genişleyerek kavis meydana getirmiştir. Kolumel pli mevcut değildir.

Ölçüler: Numunemizde mevcut,

6 tur yüksekliği.....26 cm (iç kalıp)

Son tur yüksekliği.....11 cm

Son tur çapı.....14.3 cm

(Kabuk uzunluğunun 65 cm olabileceğini tahmin etmekteyiz.)

Benzeyiş ve farklar. — Numunemiz, son tur özelliği, kabuk şekli ile *Campanile giganteum* Lamarck'tan kolaylıkla ayrılır. (Özellikle son turun bir şapka biçiminde oluşu, kolumel plilerin görülmeşi.)

Bulunduğu yer. — Haymana-Çayraz köyü (Hasanfakı yamaçları).

Yaş. — Lütésiyen.

Campanile tchihatcheffi (d'ARCHIAG)

(Levha IV, şek. 1, 2, 3; Levha V, şek. 2)

1850 — *Cerithium* n. sp. d'Archiac, in de TCHĪHATCHEFF—Sur les depots sedimentaires de l'Asie Mineure. *Bull. Soc. geol. de France*, seri II, cilt VII, s. 405.

1866-1869 — *Cerithium tchihatcheffd'* Archiac, in de TCHĪHATCHEFF—Asie Mineure, Paleontologie, s. 126-128, levha I, şek. 1-2.

1946 — *Campanile tchihatcheffi* d'Archiac, in STCHEPĪNSKY—Türkiye karakteristik fosilleri. *M.T.A. Monogr.*, seri D, no. 1, s. 57, levha XXIV, şek. 1-2.

Tanım. — Kabuk büyük, konik. Hafif konveks olan turlar üzerinde sayıları ikiden altıya kadar-değişen eşit aralıklı, az veya çok belirli spiral bantlar mevcuttur. Aynı zamanda bu bantlar arasında sütür çizgisine paralel olarak sıralanmış derin çukurluk dizileri bulunmaktadır. Bazı turlarda numunemizde de görüldüğü gibi spiral bantlar silinmiş iseler de çukurluklar belirlidir.

İç kalıp halinde olan numunelerde sütür bölgeleri derin oluklar halindedir. Fakat kabuk parçalarının bulunduğu yerlerde sütürlerin bu kadar derin olmadığı görülmektedir (Levha IV, şek.1).

İç kalıp numunemizin son turu üzerindeki spiral bantlar ve bantlar arasındaki çukurluklar daha belirlidir.

Ağız açıklığı dik olmayıp, ön ve arka kanallar eğiktir. İki kolumel bir pariyetal pli mevcuttur.

Ölçüler: Numunemizde mevcut,

4 tur yüksekliği	12.7 cm	} (iç kalıp)
Son tur yüksekliği	5.9 cm	

Kısmen kabuğu korunmuş numunemizde:

{ 4 tur yüksekliği	14.2 cm
{ Son tur yüksekliği	8 cm

Benzeyiş ve farklar. — Numunemiz, *Campanile giganteum* Lamarck ve benzeri türleri her ne kadar şekil olarak andırmakta ise de turlarda mevcut bantlar ve çukurluk dizileri ile kolaylıkla ayrılmaktadır.

Bulunduğu yer. — Haymana-Çayraz köyü (Hasanfakı yamaçları).

Yaş. — Lütésiyen.

Campanile parisiense DESHAYES

(Levha V, şek. 3)

- 1866 — *Cerithium parisiense* Deshayes, in DESHAYES—Description des animaux sans vertebres dans le Bassin de Paris, cilt III, 117-118, levha 76, şek. 1.
- 1912 — *Campanile parisiense* Deshayes, in BOUSSAC—Essai sur l'evolution des Cerithides dans le Mesonummulitique du Bassin de Paris, s. 26, levha II, şek. 3; levha I, şek. 4.
- 1910-1913 — *Cerithium parisiense* Deshayes, in COSSMANN & PISSARRO—Iconographie complete des coquilles fossiles de l'Eocene des environs de Paris, cilt IV, s. 30, Atlas: levha XXV, şek. 137-48.
- 1966 — *Cerithium (Campanile) parisiense urkutense* Munier-Chalmas, in STRAUSSZ—Die Eozänangastropoden von Dudar in Ungarn, *Geol. Hung., Ser. Pal.*, fas. 33, s. 32, levha VII, şek. 1-3.

Tanım. — Kabuk orta büyüklükte, konik, turların dizilişi muntazamdır.

Dört turdan ibaret iyi korunmuş numunemizin son iki turu, oldukça sivrilmiş ve her turda sekiz adet olmak üzere büyük tüberküller kapsamaktadır. Bu tüberküller iki sütür çizgisi arasında ve tur enince hafif meyilli olarak uzanmaktadırlar; bunlardan iyi korunmuş olanlarının orta yerleri incelenerek sivrilmiştir.

Bunu takip eden daha yaşlı iki turda ise, tur genişliğinin üst yarısında beş sıra granüllü, spiral kordonlar görülmektedir. Bunların en ortasındaki kordon diğerlerine oranla daha kalın, üzerindeki granüller ise daha iridir.

Turun alt yarısında ise eşit büyüklükte ve eşit aralıklarla dizilmiş tüberküller bulunur.

Numunemizde ağız açıklığı muhafaza edilmediğinden ağızın şekli ve kolumel plileri görülmektedir.

Ölçü: Numunemizde dört tur yüksekliği 7.4. cm.

Benzeyiş ve farklar. — L. Strausz'un (1966) numunelerine göre bizim numunemiz daha uzun olup, Boussac'ın (1912) formlarına bütün özellikleri ile uygunluk göstermektedir.

Bulunduğu yer. — Çorum-Bayat.

Yaş.— Üst Eosendir (Priyaboniyen) ve beraberinde:

Nummulites garnieri de la Harpe ve *Nummulites fichteli* Michelotti bulunmuştur.

III. SONUÇ

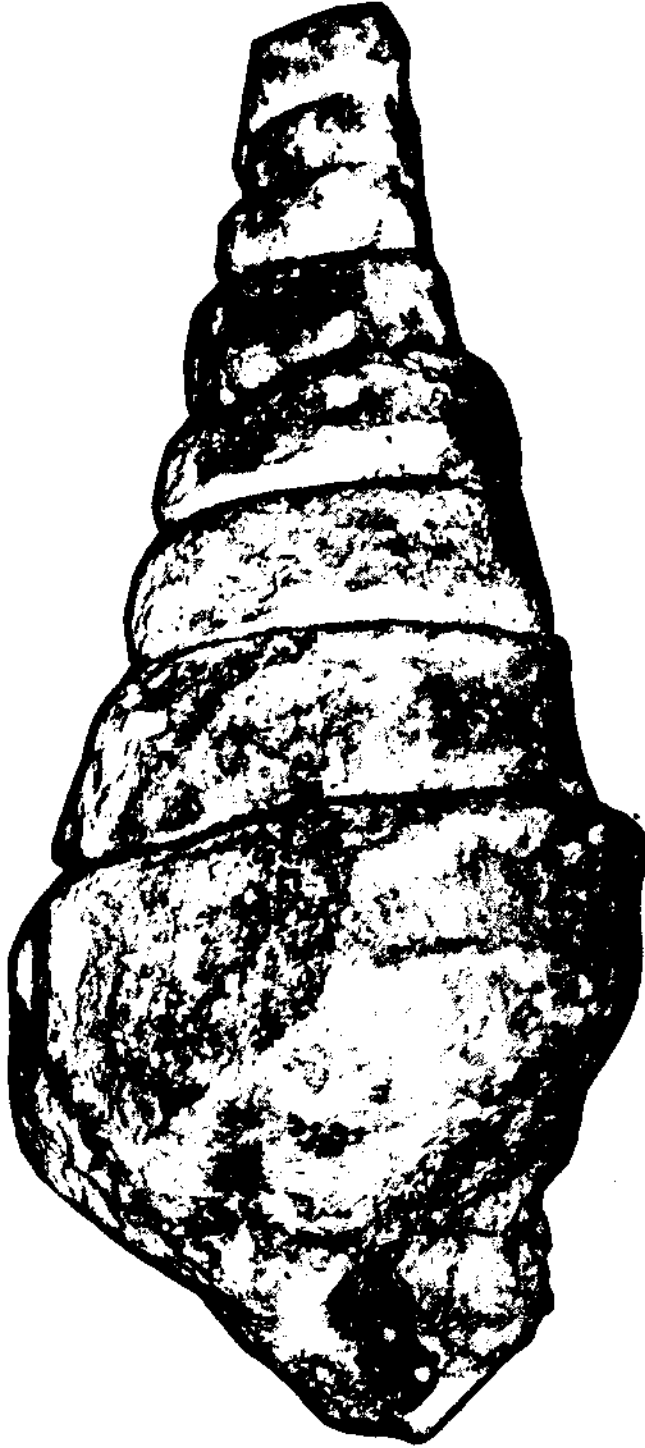
İncelenen türlerin yaşları önceki verilere uymaktadır. Bu yaşlar ayrıca incelenen numunelerle beraber bulunan mikrofosillerle de kanıtlanmıştır.

Gerek incelenen numuneler ve gerekse beraber bulunan mikrofosiller, sakin, açık denizle ilgili olan, normal tuzlulukta ve 20 derecenin üzerinde sıcaklıkta bir ortamı belirtmektedirler (Nemkov, 1960, Tivollier, 1967).

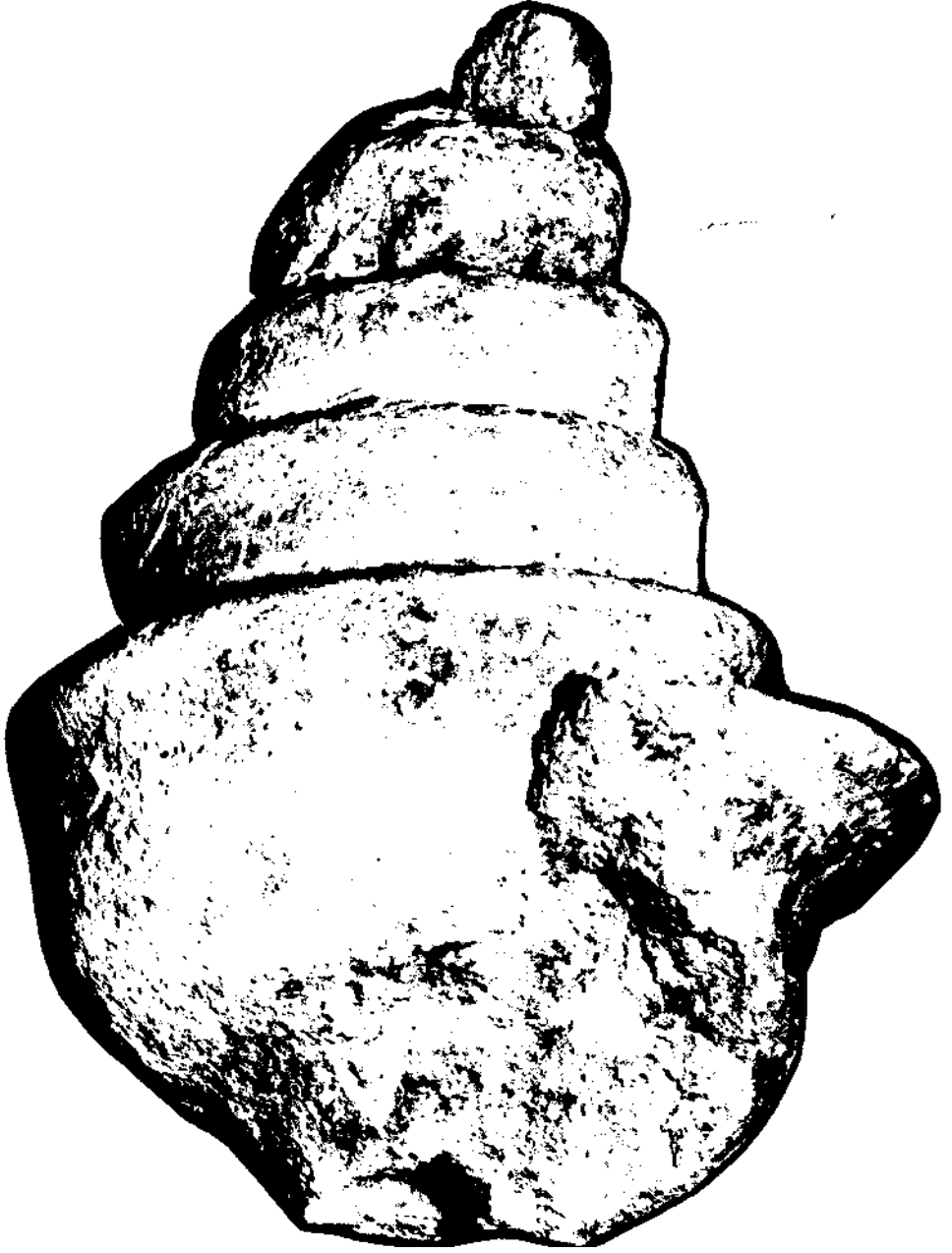
Yayma verildiği tarih, 10 nisan 1974

BİBLİYOGRAFYA

- BELLARDI, L. (1852): Catalogue raisonne des fossiles nummulitiques du Comte de Nice. *Mem. Soc. geol. de France*, ser. II, vol. IV. p. 225-227.
- BOUSSAC, J. (1911): Le Nummulitique Alpin. p. 283-307.
- (1912): Essai sur l'evolution des Cerithides dans le Mesonnummulitique du Bassin de Paris. p. 19-90.
- COSSMANN, M. (1906): Essai de Pleoconchologie comparee. Part. VII, p. 60-83.
- (1908): A propos de *Cerithium cornucopiae* Sow.
- COSSMANN M. & PISSARRO, G. (1910-1913): Iconographie complete des coquilles fossiles de l'Eocene des environs de Paris. Texte: IV, p. 14-34.
- DESHAYES, G. P. (1824): Description des coquilles fossiles des environs de Paris. Texte II, p. 293-429.
- (1866): Description des animaux sans vertebres dans le Bassin de Paris. t. III, p. 109-234.
- LEYMERIE, A. (1846): Memoire sur le terrain à Nummulites des Corbieres et de la Montagne Noire. *Mem. Soc. geol. de France*, t. I, part. II, p. 337-373.
- OPPENHEIM, P. (1896): Die Eocaenfauna des Monte Postale bei Bolca. *Palaeontogr.* vol. 43, p. 125-222.
- NEMKOV, G. I. (1960): Dimorphisme chez les Nummulites. *Vopr. Mikrop. S.S.S.R.*, no. 3, p. 50-66 (Traduct. BRGM, no. 2685).
- STCHEPINSKY, V. (1946): Türkiye karakteristik fosilleri. *M.T.A. Monogr.*, seri D, no.1. s.57.
- STRAUSZ, L. (1966): Die Eozangasropoden von Dudar in Ungarn. *Geol. Hung. Ser. Paleontologica*, fasc. 33, S. 29-33.
- TCHIHATCHEFF, P. de (1850): Sur les depots sedimentaires de l'Asie Mineure. *Bull. Soc. geol. de France*, ser. II, t. VII, p. 388-423.
- (1866-1869): Asie Mineure, Paleontologie, p. 126-130.
- TIVOLLIER, J. (1967): Etude des variations isotopiques O_{18}/O_{16} et C_{14}/C_{12} dans quelques fossiles de l'ere tertiaire des bassins de Paris et de Belgique. *These*, p. 915.
- YÜKSEL, S. (1970): Etude geologique de la region d'Haymana (Turquie Centrale). *These Univ. de Nancy*, p. 179.

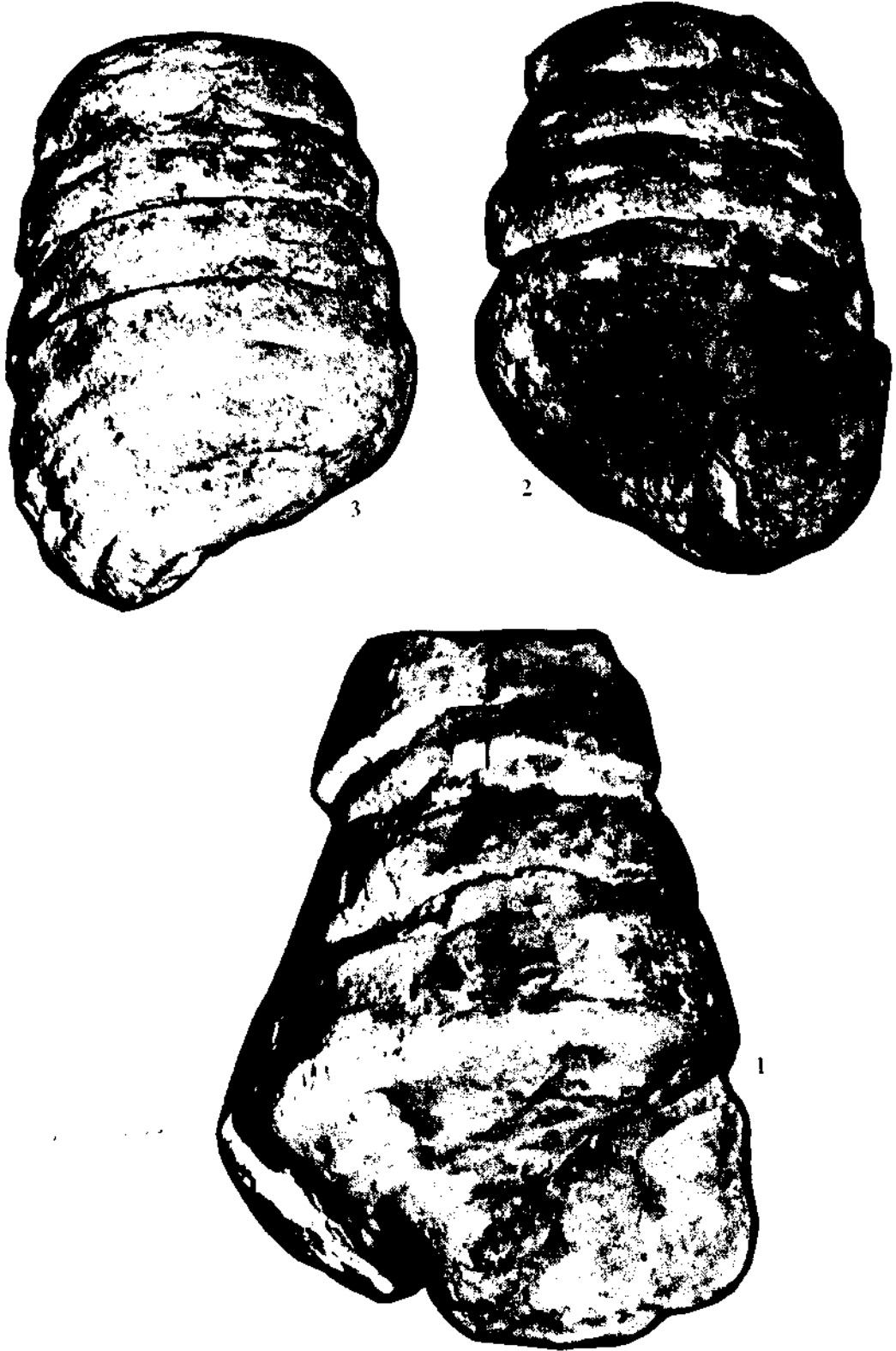
Şek. 1 — *Campanile giganteum* (Lamarck) x 0.56

Şek. 1 — *Campanile leymeriei* (d'Archiac) x 0.63

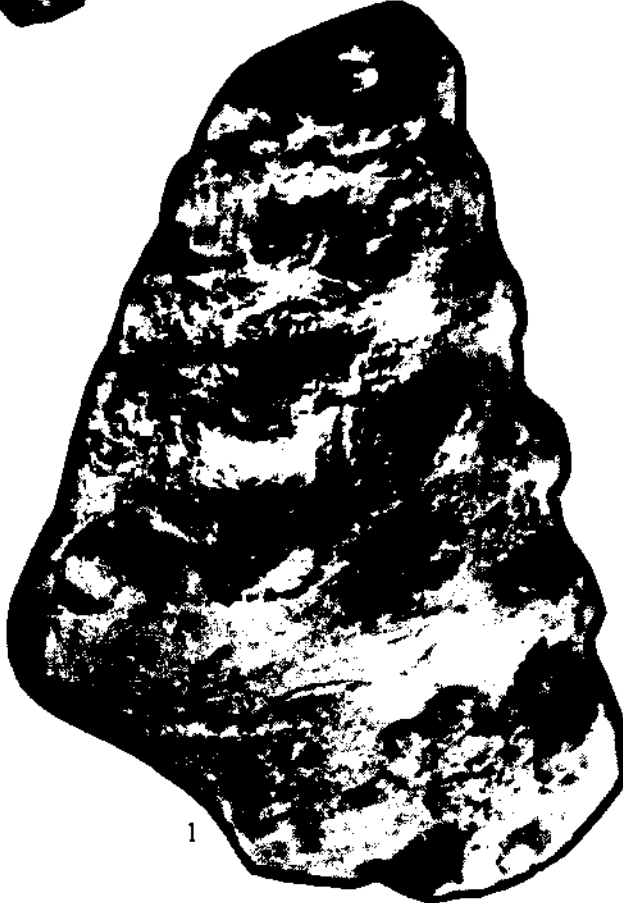
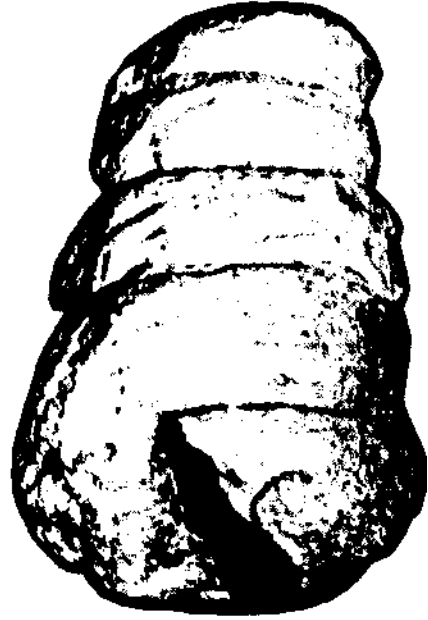

Şek. 1 — *Campanile leymeriei* (d'Archiac) x 0.63

Şek. 1 — *Campanile tchihatcheffi* (d'Archiac) x 0.77

Şek. 2, 3 — *Campanile tchihatcheffi* (d'Archiac) x 0.7

Şek. 1 — *Campanile giganteum* (Lamarck) X 0.85

Şek. 2 — *Campanile tchihatcheffi* (d'Archiac) x 0.63

Şek. 3 — *Campanile parisiense* Deshayes x 1.2